

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО/ IMPROVEMENT OF THE LEGISLATION

ЗА НУЖДТА ОТ ЯСЕН И РАЗБИРАЕМ ПРАВЕН ЕЗИК. ЕДИН ПРИМЕР С ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕТО НА ИСПАНСКИЯ ЮРИДИЧЕСКИ ЕЗИК

Радомира Видева

ON THE NEED FOR PLAIN LEGAL LANGUAGE. THE MODERNIZATION OF SPANISH LEGAL LANGUAGE

Radomira Videva

Abstract: The language of law is characterized by some features and peculiarities that make it difficult to understand for non-specialists in the field. The present article focuses on the need for plain legal language in order to guarantee observance of general principles of law, such as equality before the law and legal certainty. The first section deals with the historical and conceptual structure of plain legal language. Then, the paper provides an example of foreign experience in the field with the aim to illustrate the initiatives for modernizing the Spanish legal language which have been carried out in Spain over the last few years.

Keywords: plain legal language, Spanish legal language.

1. Историческо и концептуално развитие на понятието „ясен и разбираем правен език“

Използването на ясен, стегнат, изчислен, недвусмислен и разбираем правен език улеснява правните субекти в разчитане на предписания модел за поведение и спомага за изясняване на съдържанието на субективните права и правните задължения, които са им предоставени или наложени по силата на правните норми. Оттук произтича неговата значимост за развитието на съвременните демократични общества, където той се явява условие и гарант за правната сигурност, придава

по-голяма прозрачност на държавната власт и засилва доверието на гражданите в работата на институциите.

В исторически план идеята за постигане на по-голяма яснота и точност при използване на правния език си проправя път още през епохата на Просвещението. Еразъм Ротердамски в своя трактат „Възпитанието на християнския владетел“ (1516 г.) отбелязва, че законите трябва да бъдат формулирани ясно, точно и разбираемо¹. По-късно Шарл дьо Монтескьо в труда си „За духа на законите“ (1748 г.) придава особено значение на опростения стил при формулиране на законовите разпоредби².

¹ Rotterdamski, E. Educación del príncipe cristiano. Madrid: Tecnos, 1996, p. 333.

² Montesquieu, C. Del espíritu de las leyes. Madrid: Tecnos, 2000, p. 399.

От своя страна, Чезаре Бекария в известния си трактат „За престъпленията и наказанията“ (1764 г.) препоръчва изработването на ясни и опростени закони като най-ефикасна мярка за предотвратяване на престъпленията³. Сред английските юристи се откроява приносът на Джереми Бентъм, един от най-видните представители на политическия либерализъм, който в своя труд „Номография, или Изкуството да се създават закони“ (1822 г.) отправя конкретни препоръки, насочени към подобряване на краткостта и яснотата на изказа при изработване на законодателни текстове⁴.

С развитието на гражданското общество проблематиката, свързана с разбираемостта на правния език, придобива все по-голяма значимост и се проявява под формата на различни социални движения и други инициативи за осъвременяване или опростяване на юридическия език, използван както в нормотворческата дейност, така и за нуждите на съдопроизводството и администрацията.

Първото движение от този тип се заражда през 80-те години на миналия век във Великобритания, където обществената активистка Криси Мейхер критикува неразбираемостта на езика, с който си служи английската администрация, и през 1979 г. участва в учредяването на сдружението „Кампания за ясен английски език“ (Plain English Campaign). По същото време се изготвя и План за осъвременяване на английския език, използван от държавната администрация. През 1996 г. в рамките на проведената по същото време реформа на британската съдебна система, по-известна като „реформата Улф“, се пристъпва към опростяване на английския юридически език, използван до момента в гражданския процес, с което се цели той да се превърне в по-достъпен за гражданите. Съдебната служба на Нейно величество, правителственото ведомство, ръководещо правосъдната система в Англия

и Уелс, също допринася за разбираемостта на английския юридически език, като съставя обяснителни терминологични глосари, които си служат с по-достъпен за гражданите език.

Въпреки че Великобритания предприема първите стъпки, истинският напредък в посока опростяване на правния език се постига в САЩ, където в периода след 70-те години на XX век се приемат редица закони, изискващи от федералните агенции да създават лесни за възприемане текстове, като си служат с ясен и опростен език и избягват употребата на термини. Добър пример в това отношение е Федералният закон Магнусън Мос за гаранциите, приет от Американския конгрес през 1975 г. с цел да направи гаранциите на потребителските продукти по-лесно разбираеми и да осигури на Федералната търговска комисия средства за по-добра защита на потребителите⁵.

През 1978 г., по време на управлението на Джеймс Ърл Картър, се въвежда изискването федералните регламенти да се изработват на ясен и разбираем език. Няколко години по-късно, през 1981 г., се публикуват първите Насоки за съставяне и оформяне на публични документи, които допринасят значително за опростяването на английския език, използван в американските правни текстове⁶. В рамките на Националното партньорство за модернизирание на правителството политиката на Бил Клинтън се създават условия за провеждането на специализирана кампания за използването на опростен и достъпен език при съставянето на административни документи и през 1998 г. се налага по нормативен път използването на ясен и разбираем език в официалните съобщения. Едно десетилетие по-късно, на 13 октомври 2010 г., по време на управлението на президента Барак Обама Американският конгрес приема Федералния закон за ясно и разбираемо писане, който задължава федералните агенции да си служат с ясен, разбираем и стег-

³ **Beccaria, C.** De los delitos y de las penas. Madrid: Alianza Editorial, 1968, p. 105.

⁴ **Bentham, J.** Nomografía o el arte de redactar leyes. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2000, p. 344.

⁵ Magnuson-Moss Warranty – Federal Trade Commission Improvement Act, Senate and House of Representatives of the United States of America, 4 January 1975. [on-line]. <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-88/pdf/STATUTE-88-Pg2183.pdf>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

⁶ **Felker, D. B., and others.** Guidelines for Document Designers. Washington: American Institutes for Research, 1981.

нат език, лишен от употребата на двусмислени понятия и съобразен с профила и особеностите на адресатите⁷. На 18 януари 2011 г. президентът Обама подписва Изпълнителна заповед 13563 за подобряване на регулирането и регулаторния преглед, която постановява, че правната система трябва да гарантира спазването на изискването нормативните актове да бъдат написани на опростен, свързан, достъпен и лесно разбираем език⁸. Специален принос за опростяването на английския език, използван от държавната администрация в САЩ, има Комисията по ценните книжа и борсите със статут на федерална агенция, която публикува много материали, съдържащи указания за това как да се ползва опростеният английски език.

В резултат на предприетите инициативи както английските, така и американските съдии обичайно прилагат в постановените от тях съдебни актове достъпен, ясен и лесно разбираем език, като избягват излишната употреба на термини. Ярък пример за това е съдебната практика на Върховния съд на САЩ, ползваща се с особен авторитет в целия свят благодарение на ясния, точен, прецизен и елегантен юридически език, с който си служи.

В по-глобален план различни международни организации работят с убеждението, че използването на ясен и разбираем правен език в законодателните, административните и съдебните актове подпомага развитието на демократичните системи, като насърчава прозрачността при упражняване на държавната власт, намалява риска от корупция и укрепва доверието на гражданите в работата на институциите.

Сред тях се откроява „Кларити“ (Clarity International), най-голямата международна организация за ясен и разбираем правен език, учредена през 1983 г. от британския адвокат Джон Уолтън, в която понастоящем участват повече от 650 членове от 50 страни, сред

които преобладават практикуващи юристи, преподаватели по право, юристи лингвисти, преводачи на юридически текстове, както и представители на корпоративни и неправителствени организации.

От своя страна, Международната организация за ясен и разбираем език (Plain Language Association International, PLAIN), учредена по инициатива на канадските юристи Шерил Стивънс и Кейт Харисън Уайтсайд, в която членуват доброволци от повече от 30 държави в света, също развива активна дейност, насочена към улесняване на комуникацията в различни сфери на обществения живот, служещи си с неясен и трудноразбираем професионален език, като сред тях се включва и правото.

Тук е мястото да отбележим ролята на Международната федерация за ясен и разбираем език (International Plain Language Federation), учредена през 2007 г. в резултат на сътрудничеството между посочените по-горе организации и Американския център за ясен и разбираем език в Ричмънд, Вирджиния. Нейна е заслугата за формалното изясняване съдържанието на понятието „ясен и разбираем език“ като съвкупност от три компонента, а именно – формулирането на текста, неговата организация и графичното му представяне, които, възприети заедно, позволяват на адресатите да намерят по-лесно търсената информация, да разберат нейното съдържание и да го използват по предназначение.

В рамките на Европейския съюз необходимостта от по-добро законотворчество, т.е. от правни актове, които да са по-ясни, по-прости и да се придържат към добри законодателни практики, е призната на най-високо политическо равнище – по време на Европейския съвет в Единбург през 1992 г. – и по-късно е потвърдена от Декларация № 39 относно качеството на изработване на общностното законодателство, приложена към заключител-

⁷ Plain Writing Act of 2010, Senate and House of Representatives of the United States of America, 5 January 2010. [on-line]. <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-111hr946enr/pdf/BILLS-111hr946enr.pdf>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

⁸ Executive Order 13563 – Improving Regulation and Regulatory Review, The White House, 18 January 2011. [on-line]. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/18/executive-order-13563-improving-regulation-and-regulatory-review> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

ния акт на Договора от Амстердам⁹. В резултат на това трите институции, участващи в процедурата по приемане на актовете на Общността – Европейският парламент, Съветът и Комисията, приемат Междунституционално споразумение на 22 декември 1998 г. относно общите насоки за качеството на съставяне на общностното законодателство¹⁰, което през 2000 г. намира израз в изработването на първото издание на Общото практическо ръководство на Европейския парламент, Съвета и Комисията, предназначено за тези, които участват в съставянето на законодателните актове на Европейския съюз. В продължение на повече от десет години Общото ръководство доказва своята полезност за ясното и точно съставяне на най-често срещаните общностни актове. Понастоящем се прилага второто адаптирано и актуализирано негово издание (от 2015 г.), което отразява както частичните актуализации, така и адаптациите към новостите, въведени с Договора от Лисабон. Основните принципи, на които се основава Ръководството, представляващи отправна точка в областта на законодателната техника за трите институции, имат пряко отношение към използването на ясен и разбираем правен език, като препоръчват: „правните актове на Съюза [да] се формулират ясно, просто и точно“ (първи принцип), „всяка категория адресати [да] има право да очаква, че в правните актове се използва език, който е разбираем за нея“ (трети принцип), както и „разпоредбите на актовете [да] се формулират стегнато и тяхното съдържание да бъде възможно най-непротиворечиво“ (четвърти принцип)¹¹.

От своя страна, Генерална дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия

предприема действия да се подобри качеството на превода чрез използването на по-ясен и разбираем език. За целта през 1998 г. се провежда кампанията „Борба с мъглата“ (Fight the Fog Campaign), ръководена от Емма Вагнер, която се опитва да въведе съставителите на текстове и преводачи на Европейската комисия, работещи с английски, в прилагането на принципите на ясения и разбираем език. През 2010 г. Комисията поставя началото на нова, по-широка кампания, насочена към повишаване на осведомеността защо трябва да се пише по-ясно. Практически съвети за това се съдържат в наръчника „Как да пишем ясно“, който е достъпен на всички официални езици на Европейския съюз и предлага съвети за съобразяване на изработените документи с оглед на техните адресати и целта, за която са предназначени, така, че да гарантират по-ефективната съвместна работа между ангажираните субекти, да намалят количеството на излишна кореспонденция и да създадат отношение на добронамереност¹².

Съдът на Европейския съюз също се произнася в полза на използването на ясен и разбираем правен език, като например в член 43 на Практическите указания относно производствата по преки иски и обжалване от 16 април 2003 г. се препоръчва процесуалните документи да са кратки по обем, добре структурирани, да използват опростени изрази и да си служат с точен и прецизен изказ¹³.

Дотук стана ясно, че тенденцията за прилагане на ясен и разбираем правен език намира широк отзвук в различни държави, където води до осъвременяване или опростяване на юридическия език. В тази статия ще представя конкретен пример за това, като разгле-

⁹ Declaration on the quality of the drafting of Community legislation. Official Journal of the European Union, C 340, 10 November 1997, p. 0139.

¹⁰ Interinstitutional Agreement on common guidelines for the quality of drafting of Community legislation, European Parliament, Council of the European Union, Commission of the European Communities, 22 December 1998. [on-line]. <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1999:073:0001:0004:EN:PDF>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

¹¹ **European Commission**. Joint Practical Guide of the European Parliament, the Council and the Commission for persons involved in the drafting of the European Union legislation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.

¹² **European Commission**. How to write clearly. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.

¹³ Practice directions relating to direct actions and appeals. Official Journal of the European Union, L 098, 16 April 2003, 0009-0013.

дам и анализирам постигнатото до момента в процеса на модернизация на полуостровния испански правен език.

2. Процес на осъвременяване на испанския юридически език

Повечето автори, занимаващи се с особеностите на съвременния испански юридически език (оттук нататък наричан за краткост „ИЮЕ“), сред които можем да споменем Сесарио Родригес Агилера, Енрике Алкарас Варо и Брайан Хюс, подчертават неговия архаичен, консервативен, високопарен и претенциозен характер, което до голяма степен допринася за това ИЮЕ да се възприема като неясен и сложен за разбиране¹⁴.

В същото време други автори като Хосе Антонио Гонсалес Салгадо насочват вниманието към неправилната употреба на езика от страна на испанските юристи, която често се наблюдава в различни по характер устни и писмени правни текстове. Същият автор предлага своеобразна класификация на най-често срещаните езикови недостатъци във въпросните текстове. В този смисъл се различават т.нар. небрежно съставяне на правни текстове, при което се откриват правописни и граматически грешки; усложненото съставяне на правни текстове, изобилстващо от сложни съставни изречения с множество подчинени изречения; трудно разбираемостта или напълно неразбираемо формулиране на текстове, предназначени за адресати неюристи, което си служи с множество правни термини и/или специфични съкращения; както и прекалено обстойното изложение, където е налице из-

лишна за правилното разбиране на съдържанието информация¹⁵.

В отговор на тази констатация на Хосе Салгадо голяма част от испанското общество изразява неодобрение по отношение на неясния и сложен за разбиране ИЮЕ, и по-конкретно спрямо този, с който си служи правосъдната система. Различни видове проучвания на общественото мнение, проведени от Министерството на правосъдието на Кралство Испания, потвърждават този факт. Така например от началото на демокрацията насам допитванията до гражданите като цяло показват доверие в работата на юристите, макар и езикът, с който те си служат, да им се струва трудно разбираем или дори напълно неразбираем. Отделът за обслужване на граждани към Генералния съвет на съдебната власт също отбелязва, че много от отправените към него оплаквания по повод на съдебни производства, в които не се изисква задължително участие на адвокат, са свързани именно с неразбираемостта на правния език. От своя страна, барометрите на същия този орган посочват, че 82% от анкетиранияте граждани са на мнение, че ИЮЕ е прекалено сложен и неясен¹⁶.

В същото време представители на испанската правна доктрина като Хуан Антонио Гарсия Амадо изразяват загриженост относно езика и стила на нормативните актове¹⁷, докато други, като Алберт Калсамиглия¹⁸, Мануел Атиенса¹⁹ и Франсиско Лапорта²⁰, се произнасят в полза на нуждата от т.нар. „теория за законодателната дейност“, която да се заеме с проблемите на нормотворческия език²¹.

¹⁴ Повече за характеристиките на ИЮЕ вж. **Rodríguez-Aguilera, C.** El lenguaje jurídico. Barcelona: Bosch, 1969, p. 70; **Alcaraz Varó, E., B. Hughes.** El español jurídico. Barcelona: Ariel Derecho, 2002, 17–22.

¹⁵ **González Salgado, J. A.** El lenguaje jurídico del siglo XXI. THEMIS – Revista de Derecho, № 57, 2009, 235–245.

¹⁶ Посочените данни са изложени в Доклада на Комисията за осъвременяване на юридическия език. Вж. **Ministerio de Justicia.** Informe de la Comisión de modernización del lenguaje jurídico. Madrid, Ministerio de Justicia, 2011, p. 3.

¹⁷ **García Amado, J. A.** Razón práctica y teoría de la legislación. Derechos y libertades: Revista del Instituto Bartolomé de las Casas, № 9, 2000, 299–318.

¹⁸ **Calsamiglia, A.** Introducción a la ciencia jurídica. Barcelona: Ariel, 1986, p. 96.

¹⁹ **Atienza, M.** Contribución a una teoría de la legislación, Madrid: Civitas, 1997, 27–28.

²⁰ **Laporta, F.** Teoría y realidad de la legislación: Una introducción general. Menéndez, A. (ed.) La proliferación legislativa: Un desafío para el Estado de Derecho. Madrid: Thomson Civitas, 2004, 29–88.

²¹ Идеята за т.нар. „теория за законодателната дейност“, която има за предмет на изследване цялостния законодателен процес, принадлежи на мексиканската юристка Сесилия Мора-Донатто. Повече за аргументите в полза на това предложение и неговото съдържание вж. **Mora-Donatto, C.** Teoría de la legislación. México: Instituto de Investigaciones Jurídicas, 2012.

Видният юрист и академик Сантьяго Муньос Мачадо, директор на Испанската кралска академия, също активно подкрепя необходимостта от прилагане на ясен и разбираем език в процеса на извършване на законотворческа дейност²².

Първите стъпки към осъвременяване на ИЮЕ засягат сферата на публичната администрация и се предприемат още през 1958 г. с приемането на Закона за административното производство, който признава необходимостта от промяна на езика и стила на административните актове²³. Въз основа на същия този закон през 1986 г. се издава правителствена заповед, съдържаща правила за постигане на по-голяма яснота и сбитост при съставяне на административните документи²⁴. Малко по-късно, през 1990 г., се изработва първото Стилово ръководство на испанския административен език²⁵, което служи като основа за съставянето на Ръководството за издаваните от публичната администрация документи²⁶, публикувано през 1994 г.

Тенденцията за постепенно осъвременяване обхваща и други разновидности на испанския правен език, като тези, използвани за нуждите на нормотворчеството и съдопроизводството. Така например с решение на Министерски съвет през 1991 г. се приемат специални инструкции, отнасящи се до формата и структурата на законодателните предложения, предназначени да допринесат за постигане на по-голяма яснота, точност, прецизност, вътрешна свързаност и непротиворечивост на

законовите разпоредби и по този начин да се превърнат в гаранция за спазване на принципа за правната сигурност²⁷. Още една решителна стъпка към модернизация на правния език се предприема на 16 април 2002 г. с приемането на Хартата за основните права на гражданите пред правораздавателните органи, където изрично се провъзгласява правото на ясен и разбираем правен език в съдопроизводството (член 5–7)²⁸. Две години по-късно, през 2005 г., с решение на Министерски съвет се приема специален План за постигане на по-голяма прозрачност в областта на правосъдието, който поставя истинското начало на процеса за ефективно осъвременяване на ИЮЕ. Работата в тази посока води до приемането на Стратегически план за реформа на съдебната система за периода 2009–2012 г., предвиждащ създаването на Комисия за осъвременяване на правния език, на която се възлага да изработи доклад за актуалното състояние на ИЮЕ и да предложи мерки за подобряване на неговата яснота и разбираемост. За целта комисията натоварва няколко изследователски екипа със задачата да изработят две по-обща изследвания, а именно, Сравнителен доклад относно обществените политики и Доклад относно правния език, използван в средствата за масова комуникация, както и на четири, по-тясно ориентирани проучвания, свързани с конкретни аспекти на правния дискурс, като Доклад относно процесуалните бланки, образци и формуляри, Доклад относно езика на правните норми, Доклад относно устния правен език

²² **Muñoz Machado, S. (dir.)**. Libro de estilo de la justicia. Madrid: España, 2017, p. 101.

²³ Ley de 17 de julio de 1958 sobre Procedimiento Administrativo. Boletín Oficial del Estado, N° 171, 18 de julio de 1958, 1275–1287.

²⁴ Orden de la Presidencia del Gobierno de 7 de julio de 1986 en la que se establecen reglas de claridad y concisión en la redacción de documentos administrativos. Boletín Oficial del Estado, N° 174, 22 de julio de 1986, 26287–26288.

²⁵ **Ministerio para las Administraciones Públicas**. Manual de estilo del lenguaje administrativo. Madrid, INAP, 1991.

²⁶ **Ministerio de Administraciones Públicas**. Manual de documentos administrativos. Madrid: Tecnos/ MAP, 1994.

²⁷ Resolución de 15 de noviembre de 1991, de la Subsecretaría, por la que se dispone la publicación del Acuerdo del Consejo de Ministros por el que se aprueban las Directrices sobre la forma y estructura de los anteproyectos de Ley. Boletín Oficial del Estado, N° 276, 18 de noviembre de 1991, 37235–37237.

²⁸ Carta de derechos del ciudadano ante la Justicia [online].

<https://sedejudicial.justicia.es/sje/PA_WebApp_SGNTJ_NSJE/descarga/Carta%20de%20derechos%20de%20los%20ciudadanos.pdf?idFile=a9809969-7228-4a35-97f2-b924ec38ab44> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

и Доклад относно писмения правен език. Въз основа на така направените емпирични изследвания през 2011 г. се публикува Доклада на Комисията за осъвременяване на правния език, съдържащ конкретни препоръки, отправени към най-активно ангажираните с използването на ИЮЕ професионални колективи юристи, институции и медиите²⁹. Тъй като въпросните препоръки представляват особен интерес за целта на настоящото изследване, по-долу ще разгледам подробно тяхното съдържание в зависимост от професионалната общност, за която са предназначени³⁰.

Постигането на равновесие между терминологичната прецизност и яснотата, което според авторите на доклада „определя изказа на добрия юрист“ (прев.м., Р.В.), заляга в основата на препоръките към лицата, упражняващи юридически професии, а с оглед на неговото осъществяване се набляга на няколко основни аспекта, които следва да се имат предвид при съставянето на устни и писмени правни текстове.

По отношение на организацията на юридическия дискурс специално внимание се обръща на съдържателната и структурната свързаност като задължително условие за постигане на обосноваване на фактическите и правните изводи. Във връзка с това правните текстове с описателен характер следва да спазват определена последователност и да си служат с подходящи лексикални средства, тези с повествователен характер – да изброяват изчерпателно правно релевантните обстоятелства и да разграничават юридическите факти и правноквалифицираната оценка, докато аргументативните правни текстове се придържат само към изрични и ясно формулирани доводи. Съставянето на абзаци се свежда до съсредоточаването върху една тематична единица, а това на изреченията – до използването на сравнително опростен синтаксис, правилно съгласувани глаголни времена и правилно поставени препинателни знаци, както и до избягване на ненужната употреба на деепричас-

тия и пасивен залог. За постигането на аргументно единство специално се набляга върху правилното използване на конектори и други дискурсни маркери, които допълнително допринасят за яснотата и гладката структура на правните текстове.

Що се отнася до лексикалните характеристики на същите тези юридически текстове, експертното становище на доклада ги свързва с особеностите на техните адресати. В случаите, когато те не са юристи, се препоръчва значението на правните термини да се обяснява винаги, когато това е възможно, да не се употребяват изрази и сентенции на латински, архаизмите да се заместват с думи от общоупотребимия език, както и да се спазват установените стандарти за цитиране на законодателни и съдебни актове.

Препоръките към институциите, като Министерство на правосъдието, автономни области, Генерален съвет на съдебната власт, Главна прокуратура, адвокатски колегии, пенитенциарни институции, органи за опазване на обществения ред, кметства и университети, са насочени в няколко направления – подобряване на яснотата и разбираемостта на процесуалните бланки, формуляри и на най-често сключваните договори при общи условия, към повишаване на езиковата култура на юристите, както и към запознаване на гражданите с основните понятия на правния език.

Препоръките към медиите, от своя страна, наблягат върху отговорността им да използват ясен, прецизен и недвусмислен език в процеса на разпространение на информация, засягаща основни права на гражданите, основни правни принципи (като например презумпцията за невинност), както и различните видове съдебни производства, техните фази и конституирането на лицата в съответните процесуални качества.

Сред най-значимите постижения, резултат от препоръките на Доклада на Комисията за осъвременяване на правния език, заслужа-

²⁹ Испанската юриспруденция признава ролята на медиите в качеството им на посредник между общественото мнение и законодателната и съдебна власт. Във връзка с това вж. Sentencia TC 30/1982, de 1 de junio. [on-line]. <http://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/72#complete_resolucion&completa> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

³⁰ За пълния текст на препоръките вж. **Comisión para la modernización del lenguaje jurídico**. Informe de la Comisión de modernización del lenguaje jurídico. Madrid: Ministerio de Justicia, 2011.

два да се отбележи конструктивното сътрудничество между Генералния съвет на съдебната власт и Испанската кралска езикова академия. Съвместните усилия на двете институции намират израз в публикуването през 2016 г. на Речника на ИЮЕ, който е единственият до момента юридически речник в Европа, съставен съобразно методологията и лексикографските критерии за изработване на езикови речници³¹, както и в изработването през 2017 г. на Стилово ръководство за нуждите на правосъдието, предназначено да помогне за унифициране на езиковите правила за съставяне на писмени юридически текстове³².

В процеса на осъвременяване на ИЮЕ активно се включват и други институции, имащи отношение към неговото използване. Така например през 2018 г. Асоциацията на испанските застрахователи изработва Ръководство за добри практики в използването на термини, намиращи приложение в информационния документ за застрахователни продукти по застраховка „Неживот“, което има за цел да улесни разбирането на по-сложните термини, използвани в този вид застраховки и по този начин да допринесе за опростяването на ИЮЕ в областта на застраховането³³.

³¹ Речникът на ИЮЕ съдържа близо 30 000 термина от всички отрасли на обективното право, като всеки от тях е придружен от кратка дефиниция и обяснение за неговото използване, основаващо се на съвременното законодателство и юриспруденция. Вж. **Muñoz Machado, S. (dir.)**. *Diccionario del español jurídico*. Barcelona: Espasa Libros, 2016.

³² Стилото ръководство за нуждите на правосъдието съдържа указания за правилно използване на ИЮЕ с оглед на основните граматични, правописни и пунктуационни правила на общоупотребимия език, като включва най-често използваните съкращения и чуждици, намиращи приложение в правния език. Вж. **Muñoz Machado, S. (dir.)**. Цит. съч. Заслужава да се отбележи, че престижната испанска адвокатска кантора „Гарригес“ и Мадридската адвокатска колегия също изработват и периодично актуализират свои собствени Стилони ръководства по ИЮЕ. В тази връзка вж. **Centro de Estudios Garrigues**. *Libro de estilo Garrigues*, Cizur Menor, Editorial Thomson Reuters Aranzadi, 2006, и **Gómez Font, A., F. Muñoz Guerrero**. *Libro de estilo del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid*. Madrid, Marcial Pons: Ediciones Jurídicas y Sociales, 2007.

³³ *Guía de buenas prácticas en el uso terminológico utilizado en el documento de información de productos de seguros no vida*. [on-line]. <<https://unespa-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/2018/07/Guia-buenas-practicas-terminos-seguros-no-vida-FINAL.pdf>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

³⁴ Посочените примери са извлечени от учебния план на специалността „Право“ в съответния университет за академичната 2020–2021 г. [on-line]. <<https://guias.usal.es/node/83503>> <<https://www.usc.gal/es/centros/dereito/titulacions.html?plan=14065&estudio=14066&codEstudio=13623&valor=9>> <<https://web.unican.es/centros/derecho/estudios-de-grado/grado-en-derecho>> <<https://sies.uniovi.es/ofe-pod-jsf/web/oferta/seccion-5.faces>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

³⁵ Информацията за въпросните семинари е почерпана от учебния план за първоначална подготовка на Съдебната школа в Барселона за академичната 2019–2021 г. [on-line]. <<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Escuela-Judicial/Formacion-Inicial/La-fase-presencial/Plan-docente-de-formacion-inicial-70--Promocion-Carrera-Judicial--curso-2019-2021>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

знания и умения, свързани с използването на правния език чрез провеждането на обучителни курсове по Съдебна реторика (Адвокатска колегия на Барселона), Писмено общуване в процеса на упражняване на адвокатска дейност (Мадридска адвокатска колегия), Ефективна комуникация при водене на преговори (Адвокатска колегия на Валенсия) и др.³⁶

Въпреки положените усилия до момента обаче ИЮЕ продължава да се възприема от гражданите като неясен и трудно разбираем. Личното ми мнение е, че причините за това могат да се търсят в няколко посоки. От една страна, тенденцията за модернизация на юридическия език поражда противоречиви реакции сред испанската правна общност. Една част от юристите все още я възприемат като посегателство върху правната сигурност и защитават едно „по-естествено“ осъвременяване, както то се постига в общоупотребимия език³⁷. Неразбираемостта на правния език, до голяма степен обусловена и от недостатъчната правна култура на испанското общество и на отделните граждани, което допълнително допринася за това, въпреки постигнатия досега напредък. ИЮЕ все още се възприема като консервативен, сложен за разбиране и достъпен само за ограничен кръг от ползватели, притежаващи специфични познания в областта на правото.

3. Заключение

За да могат различните категории адресати на правните актове да се ориентират в предназначението и целта на юридическите предписания, е необходимо същите актове да си служат с език, който да е ясен, точен, стегнат, изчистен и максимално достъпен до най-широк кръг субекти.

Разгледаният в тази статия чуждестранен опит, свързан с осъвременяването на полуостровния ИЮЕ, недвусмислено показва, че постигането на по-голяма яснота и разбираемост при използване на правния език представлява динамичен двупосочен процес. От една страна, той изисква от юристите да при-

тежават и поддържат добра езикова култура, която да им позволява да спазват стиловите, лексикални, граматични, правописни и пунктуационни норми на общоупотребимия официален книжовен език, както и да притежават специфични професионални знания и умения, свързани с правната реторика и юридическата аргументация. В същото време запознаването на обществеността с основни правни понятия, като например държавно устройство, субективни права, правни задължения, субекти на правото и др., несъмнено би допринесло за повишаване на правната култура на гражданите, което, от своя страна, ще улесни разбираемостта на юридическия език. Смятам, че така направените изводи са универсално приложими, което ги прави напълно валидни и с оглед подобряване на яснотата и разбираемостта на българския юридически език.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Alcaraz Varó, E., B. Hughes.** El español jurídico. Barcelona: Ariel Derecho, 2002.
- Atienza, M.** Contribución a una teoría de la legislación. Madrid: Civitas, 1997.
- Beccaria, C.** De los delitos y de las penas. Madrid: Alianza Editorial, 1968.
- Bentham, J.** Nomografía o el arte de redactar leyes. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2000.
- Calsamiglia, A.** Introducción a la ciencia jurídica. Barcelona: Ariel, 1986.
- Cazorla Prieto, L. M.** El lenguaje jurídico actual. Cizur Menor: Thomson-Aranzadi, 2007.
- Centro de Estudios Garrigues.** Libro de estilo Garrigues. Cizur Menor: Editorial Thomson Reuters Aranzadi, 2006.
- Comisión para la modernización del lenguaje jurídico.** Informe de la Comisión de modernización del lenguaje jurídico. Madrid: Ministerio de Justicia, 2011.
- European Commission.** Joint Practical Guide of the European Parliament, the Council and the Commission for persons involved in the drafting of

³⁶ Информация за споменатите обучителни курсове се съдържа в официалния сайт на съответната адвокатска колегия. [on-line]. <<https://www.icab.es/ca/index.html>> <<https://web.icam.es/>> <<https://www.icav.es/>> [Прегледано на 6 февруари 2021 г.]

³⁷ В тази връзка вж. **Cazorla Prieto, L. M.** El lenguaje jurídico actual. Cizur Menor: Thomson-Aranzadi, 2007, p. 75.

the European Union legislation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016.

European Commission. How to write clearly. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.

Felker, Daniel B., And Others. Guidelines for Document Designers. Washington: American Institutes for Research, 1981.

García Amado, J. A. Razón práctica y teoría de la legislación. Derechos y libertades: Revista del Instituto Bartolomé de las Casas, N° 9, 2000.

Gómez Font, A., F. Muñoz Guerrero. Libro de estilo del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid. Madrid: Marcial Pons: Ediciones Jurídicas y Sociales, 2007.

González Salgado, J. A. El lenguaje jurídico del siglo XXI. THEMIS-Revista de Derecho, N° 57, 2009.

Laporta, F. Teoría y realidad de la legislación: Una introducción general. Menéndez, A. (ed.) La proliferación legislativa: Un desafío para el Estado de Derecho. Madrid: Thomson Civitas, 2004.

Ministerio de Administraciones Públicas. Manual de documentos administrativos. Madrid: Tecnos/MAP, 1994.

Ministerio de Justicia. Informe de la Comisión de modernización del lenguaje jurídico. Madrid: Ministerio de Justicia, 2011.

Ministerio para las Administraciones Públicas. Manual de estilo del lenguaje administrativo. Madrid: INAP, 1991.

Montesquieu, C. Del espíritu de las leyes. Madrid: Tecnos, 2000.

Mora-Donatto, C. Teoría de la legislación. México: Instituto de Investigaciones Jurídicas, 2012.

Muñoz Machado, S. (dir.) Diccionario del español jurídico. Barcelona: Espasa Libros, 2016.

Muñoz Machado, S. (dir.) Libro de estilo de la justicia. Madrid: Espasa, 2017.

Rodríguez-Aguilera, C. El lenguaje jurídico. Barcelona: Bosch, 1969.

Rotterdam, E. Educación del príncipe cristiano. Madrid: 7Tecnos, 1996.